

כל נסיעה מעוררת תחייה מחודשת, והדינא-מיקה של שינוי-מקום מזינה את כל פעילותו וממלאת את לבו געגועים בלתי-פוסקים לעולם רחוק של נופי ילדות. מרטין יודע, שהוא נמשך אל הסכנה, ואין כל בטחון שתתגלה לפניו דרך של חזרה, אך אין הוא אדון לעצמו. מושכים אותו הסלעים החשו-פים, הקרחונים, ואפילו הבצות הממיתות את הבריות במאלאריה. "אבל אפילו זה אינו הכל. יש מלבד זה... תפארת, אהבה, רחשי-לב ענוגים לאדמה, אלף רגשות מסתוריים..." רגשות מסתוריים אלה הם שרשו של הר-מן. הם מכאיבים ומיסרים וצולבים ודורשים הקרבה אשר זר לא יבינה. מכוח רגשות אלה מגיע מרטין לחווה חקלאית, וככל אשר תכבד העבודה הפיזית כן ייטב לו וכן יגדל סיפוקו.

לשונו של גאבוקוב קשה ומסורבלת. מבעד לתרגום העברי נשקפת ההבעה המקורית, אשר עם כל נפתוליה יש בה רוגע רומנטי כמעט. שפע הדימויים והתחושות, שאין להם שיעור, זורם לאט, שהרי העיקר אצל המחבר הוא לא מערכת העשייה ואי-העשייה אלא השתקפותה של הממשות במראות הרבות שבפנימיותו של האדם.

היצירה

תרגומה של "היצירה" לעברית הביא לקורא העברי יצירת-פאר של הסופר הצרפתי הנודע. נושא היצירה הוא עולמם של ציירים בפאריז בסוף המאה שעברה, אך כשרונו של הסופר מוציא אותה מגדר אמנות הציור והופך בה מבחינת היוצר-הגאון שיצירתו שלטת בו. כל מה שהצייר מצייר אינו עומד במבחן בקרת-העצמית, הגובלת עם יצר-ההרס-העצמי. חבריו הציירים, שאינם מגיי-עים לקרסוליו, מתפשרים עם הטעם הקלוקל של הקהל ועם הטעם הרשמי של אנשים

האתרונות תורגם אנגלית וזכה להערכה רבה. הרבה סימנים מעידים בו על מוטיבים או-טוביוגרפיים: מוצאו של הגיבור ממשפחה רוסיית אצילה שדם שוייצרי זורם בעורקיה; אביו של הגיבור רופא ידוע וכל חינוכו בלשון ובתרבות האנגלית, שסימנה המובהקת התאפקות וריסון-עצמי, בניגוד לגילוי-הלב וההשתפכות הרוסיית-הפראבוסלאבית.

המהפכה מרחיקה את הגיבור ממולדתו ונת בידיו כלי-גולה, שהם התרבות האנג-לית והרוסית גם יחד. הצעיר ממשיך בלי-מודיו בקמברידג', אך מזרח ומערב מתרוצ-צים בדמו וכאשר יסער לבו ויגעשו יצריו הוא מתגלה כרוסי, בלי הקליפות האנגליות. כאשר יסתבך עם צעירה אנגלית יבין מיד שעליו לשאתה לאשה, אך חבריו האנגלים מונעים זאת ממנו. הוא נמשך אחר צעירה רוסיית שאינה משיבה לו אהבה, והוא כולו מורתח ונרעש מכוח הזעזועים של אהבה נכזבת. מרחוק מגיעים אליו הדי המהפכה, המשנה סדרי-בראשית במולדתו האהובה. חוגי המהגרים בברלין מנסים לפעול, מתוך אשליה שיצליחו להחזיר את הגלגל אחורנית ויצילו את אמא-רוסיה מידי שודדיה. גם הצעיר נתפס להזיות אלו: הוא נמשך ל-רוסיה כפרפר הנמשך אל האש, הוא מברייח את הגבול ועקבותיו נעלמים.

מרטין אדלווייס חי במערב, אך לבו במזרח. תיאורי חייו ותחושותיו ספוגים צמאון בלתי-רווה לנופי מולדתו הקסומים, המעורפלים, המעוגנים עמוק בפנימיותו. נופי מולדת אלה מלווים אותו. הוא הביא אותם מקרים, מן המקום האחרון ברוסיה אשר שהה בו, ומן הזמן הלא-אבוד של המהפכה. ערב ההפי-לגה בים השחור חי בזכרונו: "מפעם לפעם עלה משב ערב של ערער בודד, ומעל לער-בה האלפית השחורה, מעל לים המשיי, סיחררו את הראש השמיים הפכירים, האפורים כיונה, המכופכים, המלפפים הכל. ופת-אום פקדה את מרטין שוב אותה הרגשה, שידע לא אחת בילדותו: התעצמות קשה מנשוא של כל חושיו, דחף קסמים תובעני, נוכחותו של דבר-מה, שבגללו בלבד כדאי לחיות..."

* אמיל זולא: היצירה; תרגום: בבה ינאי; עם עובד / ספריה לעם, 1974; 400 עמ'.

ביאליק בראי הבקורת

מיצוי מירב המשמעות של יצירת ביאליק הוא אתגר לחוקרים ולסופרים מימי ביאליק ועד הנה. אין ספק שהספרות על ביאליק גדולה כמה מונים מכלל היצירות של ביאליק, וכשבא גרשון שקד להכליל באנתולוגיה שלו חלק מן הבקורת היה עליו לעמול קשה כדי לבחור במיטב המסות שאין ערכן לשעתן בלבד.

בראשית הקובץ באים מאמרים, אשר שקד קורא להם מבואות, שנכתבו בידי מומחים מוסמכים. דב סדן מסביר "את שורשי הוויי תו האישית של הסופר, מקומו בתולדות הספרות ויחסו לבני דורו"; פ. לחובר עוסק במסכת הסמלים, כמצע לכלל יצירתו של ביאליק; בנציון בנשלום מתאר את המשקל לים של ביאליק. שלושת המאמרים שכבדי משקל הם, פותחים שער לקורא ומקילים עליו את העיון בניתוחיהם המפורטים של משתתפי הקובץ.

והניתוחים עצמם מרובים ומפורטים. על חלק משיירי של ביאליק כותבים דוד יוסף בורנשטיין (אל הציפור); דב סדן (על לבבכם ששמם); מנחם פרי ויוסף אפרתי (לא זכיתי באור מן ההפקר); א. ל. שטראוס (על השחיטה, והכניסיני תחת כנפך); יוסף האפרתי (הקיץ גווע); לאה גולדברג (בין נהר פרת ונהר חדקל); עדי צמח (צנח לו זלזל); ברוך קורצווייל (הציץ ומת), ואליי עזר שביד (אמי זכרונה לברכה). על השיר רזת כותבים: דן מירון (המתמיד); פ. לחובר (מתי מדבר); ברוך קורצווייל (הי בריכה); יונתן רטוש ויעקב פיכמן (מגילת האש). על הסיפורים כותבים: גרשון שקד (החצוצרה נתביישה) ועדי צמח (הסעודה שנפסקה, אריה בעל גוף, סעודת שלמה, יום הששי הקצר, החצוצרה נתביישה, סוחר ואיש הסיפון). על "שירתנו הצעירה" כותב שמור אל ורסס, ועל "גילוי וכיסוי בלשון" נתן רוטנשטרייך. במדור "דברי אגדה" כלולים

הקובעים את דעת-הציבור. סיפור כשלונה של הגדולה הוא אפוא העלילה המרכזית של הרומן.

מה מבקש הצייר? — "לחוש את החיים ולהביע אותם בממשותם, לאהוב אותם בשל עצמם. לראות בהם את היופי היחיד האמיתי שהוא נצחי ומשתנה. לא להיגרר אחרי הרעיון האילוילי, שאתה מאציל את החיים על ידי כך שאתה מסרס אותם, להבין שהדברים הפעורים כביכול אינם אלא בליטות אופי, להעניק חיות, ליצור אנשים, הדרך היחידה להיות אלוהים!" הצייר מבקש, אפוא, להיות כאלוהים וליצור את הבריות מתוך המציאות ההיולית, בדרך של תחושת-החיים. התמסרותו של האמן ליצירה אינה יודעת גבול. הוא מדביק בה את חברי-תלמידיו, והם מתלכדים לחטיבה "שתצא לכבוש את הארץ": קלוד, הצייר הגדול, יהיה המנהיג המוכר, יכריזו על הנצחון ויחלק את עלי-הדפנה. ואם פאריזו של הסאלונים האמנותיים אינה נכנעת, כי אז — "צחקי, צחקי, פאריס השוטה הגדולה, עד שתפלי לרגלינו!..."

עד סוף ימיו ביקש קלוד לעשות את היצירה המושלמת ביותר ודחה כל פשרה. הוא נשאר נאמן לעצמו עד רגעו האחרון. כל כוחו היה בתנופה נהדרת אחת, שהיתה אקט חד-פעמי בשעה של חסד אלוהי; לאחר-מכן באה הריקנות והנפילה המיועדת והקבועה. עתים פירפר בין הרגשת אושר רגעית לבין שעות רבות של ייאוש תהומי, כולו אכול ספקות בכשרונו. בשעות של קדרות היה משמיד את יצירותיו וחושב שעליו לעסוק רק בציורים קטנים, לפי שאינו מוכשר כלל ליצירות גדולות וחשובות.

כתיבתו של זולא פאריזאית מובהקת, נושמת הווי של רחובות, רציפים, בתי-קפה, ובתים ישנים-נושנים. העיר משנה את צורתה בכ-פוף למראות הטבע, ועינו של הסופר תופסת את גופיה הפושטים צורה ולובשים צורה. בתוך פאריזו זו עולים ושוקעים חיי אדם על נפתוליהם, אך המאבק הגדול ביותר הוא מאבקו של אדם עם עצמו, ובספר שלפנינו — ריב היוצר עם יצירתו.

* ביאליק, יצירתו לסוגיה בראי הבקורת (אנתולוגיה); ערך: גרשון שקד; מוסד ביאליק, ירושלים, 1974; 454 עמ'.